ޤުބޫރުތަކަށް އަޅުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައް ނަހީކުރުން

ޝައިޚް އަބްދުއްލަޠީފް ބިން އަބްދުއްރަޙްމާން رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:[1]

އަބްދުއްލަޠީފް ބިން އަބްދުއްރަޙްމާންގެ ފަރާތުން އަޙްމަދު އަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޢަބްދުއްބަރަށް: الله ތަޢާލާ ސަލާމަތްކުރައްވާ ފަރާތައިވާ އެކަލާނގެ ދީނަށް އަމަލުކުރުމުގެ ތައުފީޤު ދެއްވާށިއެވެ. سلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

އެއަށްފަހު ދަންނާށެވެ! އެކަލާނގެ ދީނުގައި ބަޞީރަތުގެން އަޅުގަނޑުމެންވާ އެހެން އެއްވެސް އިޖާބަކުރުމާ الله އަށް ޙަމްދުކުރަމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ދިފާޢުކުރުމުން ޤާއިމްކޮށް ދެއްވައިފައިވާ ނިޢުމަތްތަކާއި، އަދި އެކަލާނގެ ފަޟުލުވެރިކަމުން އަދަބުވެރިވުން ދެއްވާވެ، އަދި އަދަބުވެރިވުން އެކަލާނގެ ދީނުގެ ބަޔަކު (ޝަރުޢުމަތިން) އަދަބުވެރިވުން ޙަމްދުކުރަމެވެ. އެކަލާނގެ އިޙްސާނުގައި މިއަދު ދިނުމުގެ ނިޢުމަތާ އަޅުގަނޑުމެން ދީނަށްވާއެވެ. (ޙަދީޘް) ސަޙީ ދަލީލެވެ. الله ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް ދީނި ވަޙީކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ތަޢުބީރުވެވޭ ދަރުސްތަކާ ދީނުގެ ބެހޭގައި ދީނި ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް ތަޢުބީރުވެރިކަމާއި، ޝިރުކުގެ ބާރުވެރިކަން އެތަންތަނުގެ އަޅުކަމާ ގުޅޭ ދުނިޔޭގެ މަސައްކަތުގައި ހިތްދަތިކަންވެސް އެހެން ދީނަށް ނަޒަރުޢަތުކުރެވެ. ފަހު ހަމަކަށަވަރުން ދީނި ދިރުވައި ޢިލްމުވެރިން ފުރިހަމަ ފޮނުއްވައި، ފުއްދައިދިނުމާ (ދީން ޤާނޫނީގޮތުގައި މިފަދަ) މަދުވުމާ ޝަރީޢަތުގެއެވެ.

ދީން މިދާ މިހާ އެދުން ކަންތައްތަކުގެއިވާ: ޤުބޫރުތަކަށް އަޅުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައް ނަހީކުރުމުގެ ވާޖިބުކަމުން ދަލީލުކޮށްދީ އެއަށްފުރިހަމަ ސަބަބުން ނަހީކުރުމުގެ ފައިދާތަކެއް ބާރުގަދަކުރުން ދަންނަށް، ފަހު މިކަންތައްތައް ކިތަންމެހިނދަކު އިޙްސާނުވުން ގެނުވާ މިހުން

[1] الدرر السنية: ٨/ ٦٦- ٧٣

ކިޔުމަން، މުސްލިމުންގެ ޚާއްޞަ މީހުންނަށްވެސް ވަންހަނާވެގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި މިއަސްލަމީ އިސްލާމްދީންގެ އަސްލު ވަރުގަދަވެގެންވާ، އަދި ވާޖިބުކަން އަސްލު ބޮޑުވެގެންވާ ލާޒިމް އަސްލުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. އަދި ބައެއް އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި މިކަންތައް، އިސްލާމްދީނުގެ ބިނާ އެކަންތަކެއްގެ މައްޗަށް ދުނީ ޤާއިމުވާ ރުކުނުތަކާއި ގުޅުވާލައްވާފައެވެ. އަދި މިކަންތައްވެސް ކިޔަވާދޭ ފުރިހަމަކަމެވެ. ޝަރުޢީ މަޤްޞަދު ޙާޞިލުވާގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން އެވަރުން އަދާކުރެވުމަށްފަހުން މުކައްލަފުންގެ ޙަޔާތުން އެވަރުން ކުރިޔެގެން ނުދާނެއެވެ.

ޖަނާޒާ ބޮޑުކަމަކީ އެގުވިގެންވާ ގޮތަށްބަޔާނުކުރު ޖަމާޢަތަށް ފަރުޟުކިފާޔަތު ކިފާޔަތުގެ ފަރުޟު ވަރުގަދަވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ އެކަމުގެ މުޖުތަމަޢުގެ ފުރިހަމަކަމާއި ދުވަހު ޢަމަލުކުރެވެ. އަދި ހަސަދުން ފުރައްވުނިކަން ކަށަވަރު، އެކަންތަކުގެ ﷺ އަދި އަސްލުކަމުގައި ތަޢުލީމުދާ ސުންނަތަކަން އަމުރުކުރުމައި، އަދި އެކަންތަކުގެ ﷺ އަދި އަސްލުކަމުގައި ޝަރުޢާއި الله ފުރުޟައި އެހެންފަރާތަކަން ޢަމަލުކުރުންވާ ނަބިއްޔާކަންތައް ނަމާދުކުރެވެ. އަދި ޖަނާޒާކުރުން ޝަރުޢުވެގެންވި އެކަންތަކަށް ޖެހެއެވެ. އަދި އެއީ (އެބަހީ: ޖަނާޒާއަދި) ހަމައެކަނި މުޖްތަމަޢުން އަމުރުކުރުމާއި ނަބިއްޔާމުގެ މައްކަނަ އިތުރުވެގެންވާ މިންވަރެކެވެ. އަދި އެކަންތައް ނުވިނަމަ އިސްލާމްދީން ޤާއިމުއްނުވިހެވެ. އަދި الله ގެ ދީން ފާޅުއްނުވިހެވެ. އަދި އެކަމާނގެ ކަލިމަތުގެ މަތިވެރި ނުކުރެވިހެވެ.

އަދި ޙިކްމަތާއި އިމާންކަމުން އެކަމެއްގެ ނަބިއްޔާ ގެއްލުވާލައިދޭ މިހެން ފުރުޅި އެކަންތައް (އެބަހީ: ޖަނާޒާކަންތައް އަމުރުކުރުމާއި ނަހީކުރުން ނަބިއްޔާކުރުން) ދުރުކޮށްލާ، އަދި އެކަމުގައި ދުރުވި ނުހެދިހެވެ. الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

{كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ...} [٢]

މާނައީ: "މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ނެރުއްވި، އެންމެ ހެޔޮ އުއްމަތެއްކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވިމުއެވެ. (އެހެނީ) ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރަމުއެވެ. އަދި، ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރަމުއެވެ...."

އަދިވެސް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

{وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.} [٣]

މާނައީ: "ހެޔޮކަމުގެ މަގަށް ގޮވާ، އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރާ، އަދި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާ ބައެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާންޖެހެއެވެ! އެއުރެންނަކީ ހަމަ، ދިންނަވާނާ މީހުންނެވެ."

ފަހެ މިއާއެއްގޮތުން ދަޢުވަތުދިނުމަކީ އެކަމުގެ ވާޖިބެއްކަމުގައެވެ. އަދި އެކަންތަކާރިގެން ދަޢުވަތުދިނުމަކީ މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ދަރަޖައަށް މީހާކަމަށްވެއެވެ. އަދި އެކަންކަމްތަކުގެން ޒިންމާ ހެޔޮވެގެން ބާރުއަޅުއްވާފައިވާކަމަށްވެއެވެ. އަދިވެސް އާޔަތުގައި އެވަނީ: ކާމިޔާބު ލިބޭނީ ބައިކަ ހަމައެކަނި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރުމުގެ އަމަލުފުރިހަމަކަމުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. (އާލުޢިމްރާން) އަބަދުގެ ބާރުއަޅުވައިކަން ހާސިލުވުމެވެ.

آل عمران: ١١٠[٢]

آل عمران: ١٠٤[٣]

ދެންފަހެ އެކަންތައް (އެބަހީ: ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރުން) ދޫކޮށްލުމުގެ މައްޗަށް އައިސްފައިވާ ވަޢީދުގެ ބަސްފުޅުތަކަށް ބަލާލައިލުން، އެއީ ﷲ ތަޢާލާގެ މިފަދަ ބަސްފުޅުތަކެވެ:

{لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ . كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ.} [4]

މާނައީ: "އިސްރާއީލުގެދަރިންގެ ތެރެއިން، ކާފަރުވި މީހުންނަށް، ދާވޫދުގެފާނާއި، މަރްޔަމުގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ޢީސާގެފާނުގެ ދުލުގެމަތިން ލަޢުނަތްލެއްވީއެވެ. އެއީ އެއުރެން އުރެދުނު ކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި އުރެދުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅާދިޔަކަމުގައި އެއުރެން ވީކަމަށްޓަކައެވެ."

ފަހެ މިއާޔަތުގައި އެބަހީ: ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރުން ދޫކޮށްލުމުން އެބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔުންގެ ދުލުގެ މަތިން އެބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްލެއްވިއެވެ. ލަޢުނަތަކީ: ﷲ ގެ ރަޙްމަތުންދުރުކުރެއްވުމާއި އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުން ދުރުކުރެވުން ކަހަލަބައިކުރެއްވުމެވެ.

ބައެއް ޙަދީޘްތަކުގައި އިތުރުތަފުސީލުން މިތަނުގައި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ:

«إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا إِذَا عَمِلَ الْعَامِلُ مِنْهُمْ بِالْخَطِيئَةِ نَهَاهُ النَّاهِي تعذيرًا، حَتَّى إِذَا كَانَ الْغَدُ جَالَسَهُ وَوَاكَلَهُ وَشَارَبَهُ، كَأَنَّهُ لَمْ يَرَهُ عَلَى خَطِيئَةٍ بِالْأَمْسِ، فَلَمَّا رَأَى اللهُ ذَلِكَ مِنْهُمْ ضَرَبَ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ، ثُمَّ لَعَنَهُمْ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِمْ

[4] المائدة: ٧٨-٧٩

دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ، وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَلَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَد السفيه، وَلَتَأْطُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا، أَوْ لَيَضْرِبَنَّ اللهُ قُلُوبَ بَعْضِكُمْ عَلَى بَعْضٍ، ثُمَّ يَلْعَنكُمْ كَمَا لَعَنَهُمْ»[٥]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ބަނީއިސްރާއީލުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި، މީހަކު ފާފައެއްކޮށްފިނަމަ، (الله ގެ ބިރުވެތިކަމުން) އުފުލާލުމަށްގެންގުޅުއްވާ ފަރާތަކަށް ނަހީކުރުމަށް މީހަކު އާދެއެވެ. ދެންފަހުން ޖެހިގެން އަންނަ ދުވަހު، (އެފާފަކުރި) މީހާއާއި އެކީ އޭނާ އިށީނދެ އެކުއެކީ ކައިބޮއި ހަދައެވެ. އޭގެ ކުރީ ދުވަހު އެމީހާ ފާފަކުރަނިކޮށް އޭނާ ނުދެކޭކަހަލައެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުންގެ ހިތްބައިން الله ތަޢާލާ އެކަކުނަމަ ދިކޮޅުޖެހޭގޮތަށްވިއްޔަދިން، އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއިގެ ހިތްތަކުގައި ޖެހެއްސެވިއެވެ. (އެބަހީ: އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި ދުޝްމަނުކަމާއި އިޚްތިލާފުތައް ޖެހެއްސެވިއެވެ.) ދެން އެއަށްފަހު އެމީހުންގެ ނަބިއްޔާ ދާވޫދުގެފުޅާއި ޢީސާ ބިން މަރްޔަމްގެ ދުލުފުޅު މަތިން އެމީހުންނަށް ލަޢުނަތްކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުން ފާފަކުރަމުން އުޅުނީ އަދި އުޅުނުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައިދާކަމުގައި އެމީހުންވުމުންނެވެ. މުޙައްމަދުގެ ފުރާނަ ހުރި ވެރިކަލާނގެ އަތްފުޅުގައިވާ ފަރާތުން ހުވައިކުރަމެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރަންވާނެއެވެ! އަދި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރަންވާނެއެވެ! އަދި (ފާފަކުރާ އަނިޔާވެރި) ޖާހިލު މޮޔަމީހާގެ އަތުގައި ހިފާންވާނެއެވެ! އަދި ޙައްޤުގެ މައްޗަށް ގެނެސްދެކޮށްވެސް އޭނާ ސީދާކުރަންވާނެއެވެ! އެހެން ނުހަދައިފިކަމުގައިވާ الله ތަޢާލާ ތިޔަބައިމީހުންވެސް އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ޖެހެއްސެވުމާ ބަދަލުގައި ޖެހެއްސެވޭނެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ލަޢުނަތްކުރެއްވިހެން ތިޔަބައިމީހުންނަށްވެސް ލަޢުނަތް ކުރައްވާނެއެވެ!."

[٥] رواه الطبراني: ١٠٢٦٨ ، والبغوي نحوه في التفسير: ٣/ ٨٤ والإسناد ضعفه الألباني وأحمد شاكر.

އިބްރާހީމް ބިން ޢަމްރު އައްޞަންޢާނީގެ އަރިހުން އިބްނު އަބިއްދުންޔާ ރިވާކުރެއްވިއެވެ: ވިދާޅުވިއެވެ:

(أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى يُوشَعَ بْنِ نُونٍ: إِنِّي مُهْلِكٌ مِنْ قَوْمِكَ أَرْبَعِينَ أَلْفًا مِنْ خِيَارِهِمْ، وَسِتِّينَ أَلْفًا مِنْ شِرَارِهِمْ، قَالَ: يَا رَبِّ، هَؤُلَاءِ الْأَشْرَارُ، فَمَا بَالُ الْأَخْيَارِ؟ قَالَ: إِنَّهُمْ لَمْ يَغْضَبُوا لغضبي، وَكَانُوا يُواكِلُونَهُمْ وَيُشَارِبُونَهُمْ.) [6]

މާނައީ: "الله ޢައްޒަވަޖައްލަ، ޔޫޝަޢު ބިން ނޫނަށް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: 'ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ ހެޔޮވެރިންގެ ތެރެއިން ސާޅީސްހާސް މީހުންނާއި، އެމީހުންގެ ނުބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ފަސްދޮޅަސްހާސް މީހުން ތިމަންއިލާހު ހަލާކު ކުރައްވާހުށީމެވެ!' އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ: 'ނުބައިމީހުން (ހަލާކުކުރައްވާ ސަބަބު އެނގިއްޖެއެވެ.) އެހެންކަމަކު ހެޔޮ މީސްތަކުން (ހަލާކުކުރައްވަނީ) ކީއްވެގޮތެއްތޯ؟' ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: 'ތިމަންއިލާހުގެ ކޯފާއަށްޓަކައި (އެބަހީ: ކޯފާވެރިވެގެންނާ ބަދަލުހިއްކުރާ މީހުން ފުށުނުރުހުނު) އެބައިމީހުން ރުޅިއައިސްނުގަތީއެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި އެކީގައި އެބައިމީހުން އެކު، އެމީހުންނާއެކު ކައިބޮއިހަދާ އުޅުނީއެވެ."

އަދި އިބްނު ޢުމަރުގެ ޙަދީޘްވެސް ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

(لَيَنْتَقِضَنَّ عُرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةً عُرْوَةً، حَتَّى لَا يُقَالُ: اللهُ اللهُ. لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، أَوْ لَيُسَلِّطَنَّ اللهُ عَلَيْكُمْ شِرَارَكُمْ، فَلَيَسُومُونَّكُمْ سُوءَ

[6] رواه ابن أبي الدنيا في العقوبات: ١٣، ورواه البيهقي نحوه في شعب الإيمان: ٨٩٨٢

الْعَذَابِ، ثُمَّ يَدْعُو خِيَارُكُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ. لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، أَوْ لَيَبْعَثَنَّ اللهُ عَلَيْكُمْ مَنْ لَا يَرْحَمُ صَغِيرَكُمْ وَلَا يُوَقِّرُ كَبِيرَكُمْ...) [7]

މާނައީ: "(ބިންމަތީގައި) الله އާ ނުބައިނުވާނެ ހިސާބަށް ދާންދެން އިސްލާމްދީން އުޖަލަކުން އުޖަލެއް ގެއްލިގެންދާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާށެވެ! އެހެންނޫނިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ ނުބައިމީހުންނާ ވިސްނަވާން ޙަވާލުކުރައްވާ ގަދަކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގަދަވެގެންވާ ޢަޛާބުގެ ކަރަދަރައިލާނެއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ހެޔޮވެރިންނާ ވިސްނަވާން ދުޢާކުރާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެބައިމީހުންނަށް އިޖާބަނުދެއްވާނެއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާށެވެ! އެހެންނޫނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުޑަކުދިންނަށް ރަޙްމްނުކުރާ، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުސްކުޅިންނަށް ކަމޭނުހިތާ ބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް الله ފޮނުއްވާ ގަދަކުރައްވާނެއެވެ..."

އަދި މުސްނަދުގައި މަރްފޫޢުކޮށް އައިސްފައިވެއެވެ:

(أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَقُولُ: مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ، مِنْ قَبْلِ أَنْ تَدْعُونِي فَلَا أُجِيبُكُمْ، وَتَسْتَنْصِرُونِي فَلَا أَنْصُرُكُمْ، وَتَسْأَلُونِي فَلَا أُعْطِيكُمْ.) [8]

މާނައީ: "އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله އަންގަވަނީ: 'ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންއިލާހަށް ދުޢާކުރުމުން ތިމަންއިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދުޢާ އިޖާބަ ނުދެއްވާ، އަދި

---

[7] رواه ابن أبي الدنيا في العقوبات: ٣٤

[8] رواه أحمد في المسند: ٢٥٢٥٥ وقال شعيب الأرنؤوط: حسن لغيره، والبيهقي في السنن الكبرى: ٢٠٢٠٠

ތިމަންއިލާހުގެ ބަސްބަހަށް ނަސީބަކަށް އެދުމުން ދެން ތިމަންއިލާހު ތިޔަބައިމީހުން ނަސޭހަތްތެރިވާ، އަދި ތިމަންއިލާހުގެ ބަސްބަހަށް ކަންކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެދުމުން ދެން ތިމަންއިލާހު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަމެއް ނުދެއްވުމަށް (ގެދަރަޅުވުމުގެ) ކުރިން ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާށެވެ!"

އަދި އިބްނު އަބީދުންޔާގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ:

(...ومَا تَرَكَ قَوْمٌ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ إِلَّا لَمْ تُرْفَعْ أَعْمَالُهُمْ، وَلَمْ يُسْمَعْ دُعَاؤُهُمْ.) [9]

މާނައީ: "...އަދި އެއްވެސް ޤައުމެއްގެ ބަޔަކު ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރުން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ، އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ނުއުފުލޭނެއެވެ އަދި އެބައިމީހުންގެ ދުޢާ އަޑުއެހުމެއްވެސް (އިޖާބަދެއްވުމެއް) ލިބިގެން ނުވާނެއެވެ."

ރިވާޔަތްކުރެއްވި އައްޠަބަރާނީއެވެ.

އަދި އިމާމް އައުޒާޢީ رحمه الله، ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنهގެ އަރިހުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ:

(تُوشِكُ الْقُرَى أَنْ تَخْرَبَ وَهِيَ عَامِرَةٌ، قِيلَ: كَيْفَ تَخْرَبُ وَهِيَ عَامِرَةٌ؟ قَالَ: إِذَا عَلَا فُجَّارُهَا أَبْرَارَهَا وَسَاد الْقَبِيلَةَ مُنَافِقُوهَا.) [10]

---

[9] رواه ابن أبي الدنيا في العقوبات: ٣٥

[10] رواه ابن أبي الدنيا في العقوبات: ٤٤

މާނައީ: '''ރަނގަޅަށް އާރާސްތު ކުރެވިގެންވަނިކޮށް، އެރަނގަޅަށް ހަލާކުވެ ވީހާވެސް ގާތްވެއްޖެއެވެ.' އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ: 'ރަނގަޅަށް އާރާސްތުވެފައި ވަނިކޮށް އެރަނގަޅަށް ހަލާކުވުނީ ކިހިނަކުންތޯއެވެ؟!' ވިދާޅުވިއެވެ: 'އެރަނގަޅުގެ ހެޔޮ ރަނގަޅު މީހުންގެ މައްޗަށް ނުބައި ތާޖިރުމީހުން މަތިވެއްޖެނަމައެވެ. އަދި ހާބީލާގެ މައްޗަށް ވެރިކަންކޮށް ހުކުމްކުރަމުން ވެރިންގެތެރޭގައި އެނަބީޔާގެ މުނާފިގުން ބަދަލުވެއްޖެނަމައެވެ."

މިކަމުގައި އައިސްފައިވާ ބަދީޢީބަސް ގިނަފަހަރު ފެނެއެވެ. އެގޮތުން މަސްދަރުތަކުން އެބަދީޢީބަސް ބޮޑުހިނގައެވެ.

ފަސްލު

މީސްތަކުންނާއި ގުޅިގެން އެކީގައި ފަސޭހައިން ދިރިއުޅުމަށްޓަކައި އަދި ދޫކޮށްލުމަށްޓަކައި އަދި ރީތި އަޚްލާޤާއި އަދަބުވެރިކަން ދެއްކުމަށްޓަކައިވެސް ބޭނުން އަދި އެންމެފަހުން ބަލައި ޖެހިލުން ބައެއް ބޭނުންތަކަށް ފުރިހަމަކުރުމަށްޓަކައި ކުރިއަރަމުންދާ އެކަންތައް (އެބައި ހުރިހާކަންތަކެއް އަދުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައް ނިކަންކުރުން) ދުނިޔެއާއި ގުޅުނުގޮތުގެ ވާހަކައި ފަހަރެއް، ހަމައެކަނި ޖެހިލުމުގެ ސަބަބުން އެކަމުގެ ޤަދަރު މިދާގެ ފަހަރެއް ބޭއްވޭގެންނެވެ. އެހެން މިބައިމީހުން ދުނިޔޭ ރަށެއް ރަނގަޅު އަށްވަރަކީ އަދި ދިރިއުޅުމުގެ ފަސޭހަތައް އެފަދައިން ހަދައިގެން ފެނިދާ ބާރުވެރި ނުވާނެކަމެވެ. ދެން ފަހަރު ރަސްމީނުންނާއި އެބޭކަލުންނަށް ކުރިއަރާ މިކަމުގައި މިބައިމީހުން ހަމަޖެހިގެން ކުރިއަރަމުން ބޭނުންވެއެވެ. އެހެން އެބައިމީހުން ދުނިޔޭގެ ވިސްނުންތެރިކަމަކީ މީސްތަކުން ހާމަކަމާއި އުޅުން ކަމުކުރަމުންދާ ދުވަސްވަރުގެ އުޅެދޭށެ- ހެދިހާ މީސްތަކުން ރަށްސާ، މީސްތަކުންނާއި ސޯފާ ބަރޯރާއި އެއްބައިވެ، އަދި އެމީސްތަކުންގެ ފާރާބާއި ގެދަރުހުރިދެންނަކަމެވެ. ފަހަރު މިއީ ބާސްފާސް އެއްބެސް މަހާއްނާ ކަމެއްކަމަކަށް ވާހާއިއްޔާ، އަދި މިއީ އަމިއްލަ އެދުނުތަކާއި މުޅިގައި އިސްކާން، ދިރިއުޅުމުގެ އަރާމާއި ފަސޭހަތައް ހޯދުން އިސްކުރުމާއި، އަދި

މީސްތަކުންނާއި އެއްބައިވަންތަކަމެވެ، الله އަނބަކާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ ދޭކުރާފަދައިން
އެކަލާނގެ ދަރިކަލުންނާއި (އެކަލާނގެ މަސްގަޔާއި ލޭގައި) ދިމާވާ އެއްބަސްވުމެއް
ތަޙްޤީޤުކުރެވޭނެ ދުވަހެއްގެ.

ބަލާލަމާއި މިއީ އަމާސްކުރާތަން ހަރާކުރުމެވެ. ފަހެ الله އަންހެނާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ
ދަރިކަލުންނެވެ، އަދި އެކަލާނގެއަންހެނާއި އެކުވެރިންނެވެ އެދިވެރިންނާ މީހަކަށް އިމާންކުރުމަށް
ފޮނުއްވަވާ ބަލާހުއްޓެވެ. ފަހެ ހުރިހާ މިސްކީންތެރިކަމާއި ބިރުވެރިވާ الله އާއި އެކަލާނގެ
ރަސޫލާގެ ރުހުމުގެމަގު ވާނީފަހަރެއްގެ ކަންތަކެވެ. އަދި މިކަންތައް ހާނިއްކަމެއް ގެތަކަން
ކަރަމުގެ الله ގެ ބަދަލުވުންނާއި ދަރިކަލުންނެވެ ދުވެރިކަމެއް، އަދި އެކަލާނގެ
ރަސޫލާކަންތައް އިސްތިރާރު ކުރިހަމަ އަދި އެކަލާނގެ ބާރުވެރިކަމާއި ފެންމާ ކަންތައްގެ
ބަދަލުކަމެއް ހިފުމި ހިނދު (އެބަހީ ބާރުވެރިކަމުގެ ކުރިއްޔާގެ ހިނދު) ރުހިވެރިކަން
ފާހަގަކުރަނީ. އަދި އެރުހިވެރިކަން އެކުދިބަން އަންނަނި ހިތްގައިވާ ދިރުމާއި،
އެކަލާނގެއަން އޮންނަ ޢިބާދަތްތެރިކަމާއި (އެބަހީ: އެކަލާނގެއަން އޮންނަ ލޯތްބާއި
ގުޅުމަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ނުރުހުން ދޭކަމެއް ފެންނަހިނދު ރުހިއެރުމާއި) އެކަލާނގެ މާތްކަން
މަތިވެރިކަމުގެ ނިސްބަތް. އަދި ހިތްން ދިރުމާއި ޢިބާދަތްތެރިކަމާއި (الله) މާތްކަން މަތިވެރިކަމުން
ނުތިމާވެސް، އަދި (الله އަންހެނާއި) ރުހިއަރުމާއި ނަފްރަތުތެރިކަމާއި ނުރުހުންވެސް
ފިލައިގެންދެވެ، އަދި އޭނާގެ މައިގަނޑުތަކުމާއި އެކުވެރިވި އެދިވެރިވުމާއި ބާރުވެރިކަމެވެ
ދަރިކަލުންގެ ގޮތުގައި ކޮންބަޔަކު މިންނާއި ނުބައި ފާޑުކު މިންނާ ހަމަހަމަކަންތައް މިހާ، ފަހެ
މިފަދަ މީހެއްގެ ހިތްގައި ބޭނު އޮންނާނީ ކޮންހެއްވެސް ހެއްޔެވެ!؟

އަދި ބައެއް އަޅުކަންތައް އަހިސްފައިވެއެވެ.

މާނައީ: "އެވެސް މީވެސް ރަނގޅު ބިމުގެ އަޑުއަހާ ގަސްބަވައިގެންނެވިމަން الله ތަޢާލާ
ޤަބޫލުކުރާނެ ވަރަކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލާނގެ ދެންނެވިއެވެ: "ނޫ ރައްބެވެ!

އެތަނުގައި އެވެނި އަޅުވެރި މީހަކު އެބަހުއްޓެވެ.' އެހިނދު ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: 'އޭނާއިން ފައްޓަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޙައްޤުގައި ދުވަހަކުވެސް އޭނާގެ މޫނުގެ ކުލަވަރު (ރުޅިވެރިކަމާއިއެކީ) ބަދަލެއް ނުވެއެވެ.'"[11]

އަދި އިބްނު އަބިއްދުންޔާ ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

(بَعَثَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَلَكَيْنِ إِلَى أَهْلِ قَرْيَةٍ لِيُدمّراها، فَوَجَدَا رَجُلًا قَائِمًا يُصَلِّي فِي مَسْجِدٍ، فَقالا: يا ربّ، إن فِيهَا عَبْدَكَ فُلاَنًا قَائِمًا يُصَلِّي ، فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: دَمِّرَاهَا وَدَمِّرَاهُ مَعَهَم، فَإِنَّهُ مَا تَمَعَّرَ وَجْهُهُ فِيّ قَطُّ.)[12]

މާނައީ: "ރަށެއްގެ ހަލާކުކުރުމަށްޓަކައި الله ތަޢާލާ ދެމަލާއިކަތުން ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން އެދެބޭކަލުންނަށް އެރަށުން ފެނިވަޑައިގަތީ މިސްކިތެއްގައި މީހަކު ނަމާދުކުރަމުން ހުއްޓެވެ. ދެން އެދެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ: 'އޭ ރައްބެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެތަނުގައި ތިޔަރަސްކަލާނގެ އެވެނި އަޅެއް ނަމާދުކުރާހާލު އެބަހުއްޓެވެ.' އެހިނދު الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: 'ތިޔަ ދެބޭކަލުން އެތަން ހަލާކުކޮށްލައްވާށެވެ! އަދި އެމީހުންނާއިއެކީ އޭނާވެސް ހަލާކުކޮށްލައްވާށެވެ! ހަމަ

---

[11] އަލްބައިހަޤީ ޝުޢަބުލް އީމާންގައި އިބްނު ... ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ: (أَوْحَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنِ اقْلِبْ مَدِينَةَ كَذَا وَكَذَا بِأَهْلِهَا، قَالَ: فَقَالَ: يَا رَبِّ إِنَّ فِيهِمْ عَبْدَكَ فُلَانًا لَمْ يَعْصِكَ طَرْفَةَ عَيْنٍ، قَالَ: فَقَالَ: اقْلِبْهَا عَلَيْهِمْ، فَإِنَّ وَجْهَهُ لَمْ يَتَمَعَّرْ فِيَّ سَاعَةً قَطُّ.) (رواه البيهقي: ٧١٨٩) މާނައީ: "الله ތަޢާލާ ޖިބްރީލްގެފާނަށް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. މިވެނި އެވެނި ރަށެއްގެ އަހުލުވެރިންނާއިއެކީ އެރަށް އަނބުރާލާށެވެ!' އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ: 'އޭ ރައްބެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ތިޔަރަސްކަލާނގެ އަޅާ މިވެނި މީހަކު އެބަހުއްޓެވެ. އެއްވެސް ހިނދުކޮޅަކުވެސް އޭނާ ތިޔަރަސްކަލާނގެއަށް އުރެދިފައެއްނުވެއެވެ.' އެހިނދު ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: '(އޭނާއާއި އެމީހުން) އެއްކޮށް މައްޗަށް އަނބުރާލާށެވެ! ހަމަ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޙައްޤުގައި އެއް ގަޑިއެއްގެ ވަގުތުކޮޅަކުވެސް އޭނާގެ މޫނުގެ ކުލަވަރު (ރުޅިވެރިކަމުން) ބަދަލުނުވެއެވެ."

[12] رواه ابن أبي الدنيا في العقوبات: ١٤، والبدع لابن وضاح: ٢٨٩

ހަމަކަށަވަރުން ދުވަހަކުވެސް ތިމަންއިލާހުގެ ޙައްޤުފުޅުގައި އާނާގެ މޫނުގެ ކުލަވަރު ބަދަލެއްނުވެތެވެ!" (އުބަރީ: ފާފަވައްކުރާ މީހުންނަށް އިންސާފުކުރެއް، الله އަންބަކައި ކުރިމަތިކުރައްވާ ގޮތުގެ ވާހަކަ އެއްވެސްކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.) ވިއެވެ.

ހިތްވަރުގެ ގޮތުގެތެރެއިން ތަކު އިތުރުވެއި، އަދި އިމާންކަން ވާރިތުކުރި ތުރިތުކުރާ ކަންތައްތަކުގައިވާ الله އަންބަކައި ކުރިއްކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ބަރަކާތްކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްކަން ޢިބާދަތްތެރިކަން ޤާއިމުވެއި، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުގައި ނަހީއަށް ފޮތުރުކުރާށް މަތިވެރިކުރުންފުދަ ކަންތައް އެނގިގެންވާ މިހަކަން އަހަރުމެން މިބައްޔަށްކުރި ކަންތައްކަންވުރު މާތްގައަށް އެކަންތައްކުގެ ތަރުސީލު އެނގޭހުރެއްޖެވެ. އަދި ފާފަތައްކުގެ އަހުރުވެރިންނާއި އެކިގައިއުޅޭ މުނިފޫހިފިލުވުމާއި، އެމީހުންނާއި އެކީ ކައިބޮއެ ގުޅުމުގައި (الله ތަޢާލާ) އުބައްޔަކަށް ކޮށާފައިވާފައިވާ މީހުންނާއި މަގުފުރުފައިވާ މީހުންނާއި އެއްގަބޫލުން އެކަހި އެކަމުގައި އެކުލެވިގެންވާކަމަށް ބަޔަކައިވެސް އެކަންތައް ޙައިޘިއްޔަތުގައި ފުދެއެވެ. ތައްޔާރީގައި ހިދާޔަތްދެއްވަނީ الله އެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންވާ އިލާހަކުނުވެއެވެ. ސަލާމެވެ."

އަރިވެސް ސުވައިދު އަބްދުލްޢަޒީޒު ބިން އަބްދުއްރަޙްމާނު رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:

ދަންފަހު 'މުދާރާތު' 'މުދާހަނާ'ގެ ފަރަގު ދަންނައެ، މުދާހަނާކުރުމަކީ: الله އަންބަކައި ވާޖިބުވެގެންވާ އިޙްތިޝާމްވެރިކަމާއި، ގޯސްކަންތަކަން އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައް ނަހީކުރުން ދޫކޮށްލާ، އެކަންތަކާއިމެދު ފާޑުފުކުރުން ނަގާނުލުމެވެ. އެއީ ދުނިޔަވީ ފައިދާއަކަށް އަދި ނަފްސުގެ އެދުމަކަންބަކައިއެވެ. އެއީ ބަދުނާމުގައި އަހުސްފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަބައިމީހުންގެ ކުރިމަތިވި މިސްކީނުންގެ ތެދުގައި ފާފައެއް ކުރެވިއްޖެނަމަ، އުބައިމީހުން ފާޑުގައި އެކަމަށް އިންކާރުކުރެވެ. ދަން އޭގެ އަނެއްދުވަހު

އެގާތައިގެ ހަހުރުވިރިނިނާއިއޭ އެމީހުން އެކުގައި އިރީނދެއްގެ ކައިބާހަހައަރަވެއެވެ. އޭގެ ކުރިދުވަހު އެމީހުން ކަމެއް ނުކުރާކަހަލައެވެ."[13]

އެއްބަސްވުން އިންސާނުންނުލުގެ ކަރަބާރަކަން ލިބިގެންވާ ހާލު، އެމީހުންނާއި އެކުގައި އެގެ މުސްލިމުލިބުވާ ހުދުމަކި މުދާރަނާނުކުރުމެވެ.

އަދި ބޮޑުދުބަގައިގެ މީހުން، އެމީހުންގެ ބަހެއްބާއިމުދު މުދާހަނާނުކުރިނަމަ، ބާކިގަދު ކަނޑައެޅުން އެމީހުންގެ ޢަމަލުގެ ޝައްރުކުރާންޖީހެވެ.

ދުނިޔަވީ މުދާރާތަކި: މަޢުމައިޔިދި ބޮނޑުމުން ނުބައި ފަސާދަ ދުރުކުރުމެވެ. އަދި ހަރުކަށިކަން ދޫކޮށްލުމެވެ. ނުވަތަ އެކަށީގެން ބޭނުންކަމަކަށް ބޭށްވާނަމަ، ނުވަތަ އެކަށީގެން ދީނާއި ދުނިޔޭގެ ސަލާމަތް އަދަދުވެރި ބޭނުންތަކެއް ޙާސިލުވާއިރު އެކަށީއެރޭ ކުރިއަށްހިނގުމެވެ. ހަދީޘްގައިވެއެވެ:

(إِنَّ مِنْ شَرِّ النَّاسِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ -أَوْ وَدَعَهُ النَّاسُ- اتِّقَاءَ فُحْشِهِ.) [14]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައިމީހުންނަކީ މީހާއި، އެމީހެއްގެ ފުރޮޅުކަމުގެ (ނުބައިކަމުގެ) ބިރަށްޓަކައި މީސްތަކުން އޭނާ ދޫކޮށްލާ އެކަހެރިވެގެންނަ މީހާއެވެ."

އަދި ޢާއިޝާ رضي الله عنهاގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

---

[13] رواه الطبراني: ١٠٢٦٨ ، والبغوي نحوه في التفسير: ٣/ ٨٤ والإسناد ضعفه الألباني وأحمد شاكر. މިމާނަގައިވާ ހަދީޘް އިސްނާދު ބާރުނުވެއްޖެއެވެ.

[14] رواه البخاري نحوه: ٦٠٥٤ ، ومسلم: ٢٥٩١ واللفظ للترمذي: ١٩٩٦

މާނައީ: "ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަނުމަށްޓަކައި މިހާރު ހުއްދައަށް އެދުނެވެ. އެހިނދު ބަރީތޯކުރެއްވިއެވެ: 'އެ ޤަބީލާގެ އަޚާގެ ނުބައިކަމާއެވެ!' ދެންފަހު އޭނާ ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށް ވަނުމުން އޭނާއާއި މަޑުމައިތިރިކަމާއެކު އެކަލޭގެފާނު ވާހަކަދެއްކެވިއެވެ. ދެން އާއިޝާ ވިދާޅުވިއެވެ: 'އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނު އޭނާއާއިމެދު އެފަދައިން ވިދާޅުވެފައި ހުރެ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟'[15] އެހިނދު ބަރީތޯކުރެއްވިއެވެ: 'ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތަޢާލާ ހުތުރުކަން ދޭ ނުބައިކަންތަކާއި އެކަންތައް ގެންގުޅުމަކަށް ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.'"[16]

އަދިވެސް ސަޢީދު އަބޫދާއޫދުތަޔާލިސީ ބިން އަބޫދާއޫދުހަރްރާނީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ:

ﷲ ތަޢާލާގެ ރިޟާހޯދަމުން: ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم މީސްތަކުންނަށް ދިނަން ޒަކާތައްވާތަކަށް ދިނަން ޒަކާތާ އެކަލާނގެ ފުރިހަމަ އަޚުލާޤުންނެވެ، މިން ވަރުގަދަގެ ބަލަކަ ގަދަވިރުކަމާ އިމްތިޔާންކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެހިން ކަށަވަރު ވަރުގަދަގެ ބަލަކާއި އެއް އެމީހުންނަށް ތަޖުރިބާ މިންވަރުކުރެއްވިއެވެ:

ފުރަތަމަ ވަރުގަދަކަން: ރަސޫލު އެނގިމަންފަހު، ރަސޫލުކަމުގެ ސަބަބުން އެރަށްޓާއި ދިކަކުރިކަމާ މިންވަރެވެ. އެއީ ޙައްޤުން ފަދައިންނެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެފަދަ މިންނަށް ރަސޫލާއާއި ދުއްމިނުންގެ ބަދުއްވުންނެވެ. އެއީ ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

---

[15] މިޙަދީޘްގެ މިފަދަ މަޢުނަތައް މިޙަދީޘްގައި ބެހިގެންވާ މުސްލިމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ބަރީތޯކުރެއްވި ބަސްފުޅަކީ އާގެ ކުރިން އަޚާ ބަރީތޯއެވެ. رواه البخاري نحوه: ٦٠٥٤، ومسلم: ٢٥٩١

[16] މިޙަދީޘް އިމާމް މުސްލިމުގައި މިލަފްޒުން އައިސްފައެވެ: (...إِنَّ اللهَّ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ وَالتَّفَحُّشَ...) (رواه مسلم: ٢١٦٥) މާނައީ: "'ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތަޢާލާ ހުތުރުކަން ދޭ ނުބައިކަންތަކާއި އެކަންތައް ގެންގުޅުމަކަށް ލޯބިނުކުރައްވައެވެ."

{بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ.} [17]

މާނައީ: "އެއުރެންގެ ނަފްސުތައް އެކަމަކަށް ވިއްކައިލި ކަމެއްގެ ނުބައިކަން ބޮޑުކަމާއެވެ! އެއީ، الله ބާވައިލެއްވި ތަކެއްޗަށް އެއުރެން ކާފަރުވުމެވެ. (އެއުރެން އެކާފަރުވީ) الله ގެ ފަޟްލުވަންތަކަމުން އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރެއްވި ބަޔަކުގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުމަށް ޙަސަދުވެރިވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. ދެން ކޯފާގެ މައްޗަށް ކޯފާ އާއިގެން އެއުރެން އެނބުރި އަތުވެއްޖައޫއެވެ. އަދި ކާފަރުންނަށް ހުރީ ހިޤާރަތްތެރިކަން ދެނިވި ޢަޛާބެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

{...وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ.} [18]

މާނައީ: "...އަދި އޭގެތެރެއިން ބައެއް ދަނެތިބެގެން، ހައްޤު ވަންހަނާކުރާކަން ކަށަވަރެވެ."

ދެވަނަ ވައްތަރަކީ: ޢީސާގެ އަހުލުވެރި ބޮޑުނަންނަން. އެމީހުންގެ ދީނީއާލިމުން ސަރުކާރުތަކުގައިވާ އެމީހުން ފިޔަވަޅުލާއަކަށްވަރުވިއެވެ. އެމީހުން ކޯބިކަމާ އަދި ޖާގަވެރިކަމާ ވަގުތުކުރުމުގެ ސަރުކާރުތަކުން ދީނަ ކަންތައް، ބައެއްފަހަރު ތަބާވުމުން އެމީހުންނަށް މަޤާމުތަކާއި އަނިޔާކުރުމުން، ބައެއްފަހަރު ބޮޑާވާ މިސްކީނުން އެއްވެސް ޢުޒުރުވެރިއަ އަޒާބުދީ އެމީހުން ނުބައިކަމުގައެވެ. އަދި އޭރުގެ ޚަބަރުން ގޮސްބުރައްވެސް ނުކުރެއެވެ.

---

[17] البقرة: ٩٠

[18] البقرة: ١٤٦

ތިންވަނައީ: ބާޠިލުގައި އުޅެބޫތެވި މީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ކާބަފައިން އޮޅުމުގައި ވަނިކޮށް އެމީހުންނަށް ފެނުނެވެ. ދެންވެސް އެމީހުން ބާޠިލުގެ މަގުގައިވާ ހާލު އެމީހުން ހީކުރަނީ އެމީހުން އެތިބީ ރަނގަޅު މަގުގައިކަމަށެވެ. އަދި އެކަމެއްގެ މަގުގައި އުޅެބޫތެވި ކަންތައްކުރުމީ މިމީހުންނަކަށް ނޫނެގެއެވެ.

{...وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا.} [19]

މާނައީ: "...އަދި އެއުރެން ހީކުރަނީ އެއުރެން ރަނގަޅަށް ކަންތައްކުރާކަމަށެވެ."

ފަހެ، މިތިންވައްތަރުގެ މީހުންނާއި އެމީހުންނަށް ތަބާވެގެންވާ މީހުންނަކީ ސޫރަތުގެ ކަސްގެ ޢަމަލުކުރާ ނިކަމެތި ތާއިފާއަކުން ފިޔަވައި އެހެން ކަމެއް ނުކުރާ މީހުންނެވެ. ދެންފަހު ފުރަތަމަ ވައްތަރުގެ މީހުންނާމެދު الله ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ބަސްފުޅު ތިލާވަތް އާދޭހެވެ. ދެވަނަ ވައްތަރުގެ މީހުންނާމެދުގައި الله ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ބަސްފުޅެވެ:

{فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ.} [20]

މާނައީ: "ފަހެ، އެއުރެން ކަލޭގެފާނަށް އިޖާބަ ނުދިންނަމަ (އެބަހީ: ކަލޭގެފާނު އެއުރެންގެ ކިބައިން އެދިވަޑައިގެންނެވި ކަންތައް، އެއުރެންނަށް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ) ފަހެ، ދެނެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެން އެ ތަބާވަނީ، ހަމައެކަނި އެއުރެންގެ (ނަފްސު) އެދުންތަކަށެވެ. އަދި الله ގެ ހިދާޔަތަކާނުލައި، އެމީހެއްގެ އަމިއްލަ އެދުމަށް ތަބާވެ ދިޔަމީހަކަށްވުރެ މަގުފުރެދުނުބޮޑީ ކާކުހެއްތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން، އަނިޔާވެރި ބަޔަކަށް الله ތެދުމަގެއް ނުދައްކަވާނެތެވެ."

---

[19] الكهف: ١٠٤

[20] القصص: ٥٠

ތިންވަނަ ވައްތަރުގެ މީހުންނާއިމެދުގައި ޤުރުއާނުގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

{...إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ.} [٢١]

މާނައީ: "...ތިމަންމެންގެ ކާބަފައިން ދީނެއްގެ މަގުގައި ވަނިކޮށް ތިމަންމެން ހަމަކަށަވަރުން، ދުށީމުއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންގެ އަޘަރުތަކުގެ މަގުގައި ތިމަންމެން ހިނގަނީއެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

{إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ . فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ.} [٢٢]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންގެ ކާބަފައިން މަގުފުރެދިފައިވާގޮތުގައި، އެއުރެން ދުށެވެ. ފަހެ، އެއުރެން އެ ކާބަފައިންގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ މަގުގައި ހިނގައިދިޔުމަށް އަވަސްވެގަންނަތެވެ."

وصلى الله وسلم على نبينا محمد.

---

[٢١]الزخرف: ٢٢

[٢٢]الصافات: ٦٩-٧٠